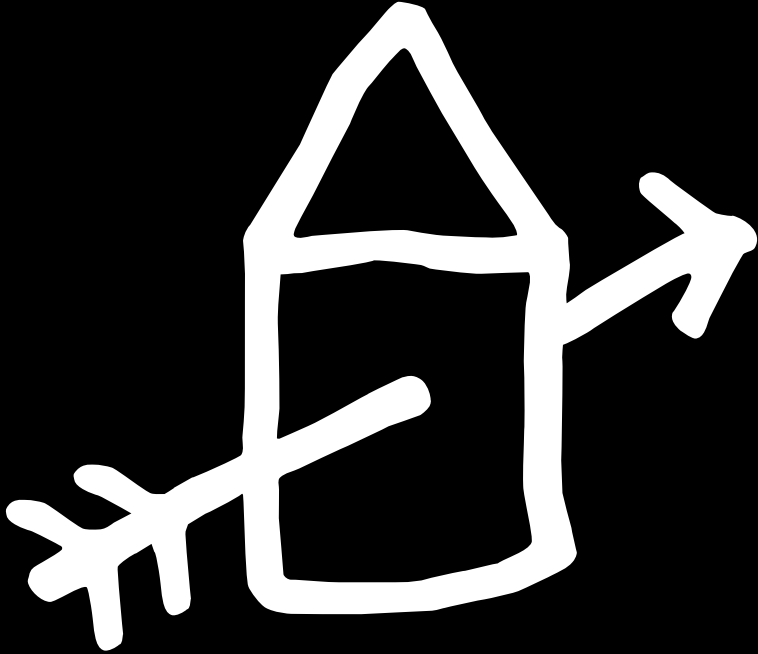

Baerne

In dit nummer o.a.:

- Dahliakwekerij Bruidegom
- De Baarnse brink
- Gerbrand Faas Elias (1784-1864)

Hét ware huis

Van Berkum Makelaars

Van Berkum Makelaars bv | Makelaars in en taxateurs van onroerende zaken
Nieuw Baarnstraat 93 Postbus 135 3740 AC Baarn | Lid NVM Wonen - BOG
telefoon (035) 541 84 45 | info@vanberkummakelaars.nl

Baerne

VAN DE VOORZITTER

Het einde van het jaar is weer in zicht en dan blikken wij, tussen pepernoten en zwarte piet, traditiegetrouw terug op gedaan werk en kijken vooruit naar wat we in het nieuwe jaar willen bereiken.

Onze vereniging heeft opnieuw een jaar afgerond met mooie tentoonstellingen, veel archiveerwerk, de jaarlijkse excursie, mooie nieuwe boeken in onze Baarnse bibliotheek, genealogische aanvullingen, interessante artikelen en het nodige onderhoud aan de Oude Begraafplaats (ga er toch eens kijken op een vrijdagmorgen in de zomer of herfst, het is daar dan zo mooi!). Met Eric van der Ent (Het Groene Graf) werken wij sinds de zomer samen aan de geregelde publicatie van artikelen in de rubriek 'Vandaag is morgen gisteren' in de *Baarnsche Courant*. En Douwe van der Meulen beschreef tien wandelroutes in en rond Baarn en de Lage Vuursche.

Op deze plaats mijn grote dank voor de inzet van al onze vrijwilligers die het mogelijk maken dat we met z'n allen dat vele werk in het belang van de Baarnse erfgoedbewaking kunnen blijven doen.

Voor 2017 is het bestuur natuurlijk heel benieuwd wat de uiteindelijke plannen gaan worden voor de openbare bibliotheek (fusie met De Speeldoos) en als gevolg daarvan voor het onderdak van de HKB. Gelukkig is onze vereniging een onmisbaar onderdeel binnen de Baarnse gemeenschap en doet de gemeente er alles aan om ons te faciliteren.

In deze editie van de *Baerne* is er aandacht voor de dahliakwekerij Bruidegom, geschreven door de kleindochter van de oprichter Daniel Bruidegom. Marjo Stam geeft een overzicht van de geschiedenis van de Brink en Douwe van der Meulen heeft zich verdiept in de achtergrond van de naamgever van de Faas Eliaslaan. De redactie hoopt dat er u veel leesplezier aan beleeft en als u zelf een idee voor een artikel heeft, of uw eigen verhaal kwijt wilt, stuurt u dan een mail naar het redactieadres (zie colofon achterin).

Voor de komende feestdagen wens ik u een genoeglijk en bovenal liefdevol samenzijn met uw dierbaren toe en voor het nieuwe jaar alle goeds, veel gezelligheid en bovenal een goede gezondheid!

André Mascini

INHOUD

Van de voorzitter	97
Dahliakwekerij Bruidegom	98
Giften derde kwartaal 2016	107
Exposities	108
De Baarnse brink	114
Gedenksteen boven water	125
Indische buurten	125
Gerbrand Faas Elias (1784-1864)	126
Colofon en agenda	132

Foto omslag: de kwekerij van Bruidegom aan de Zandvoortweg, bij het Tuinbouwhuis.

DAHLIAKWEKERIJ BRUIDEGOM, EEN BLOEIEND BEDRIJF

Na de aanleg van de spoorlijn Amsterdam-Amersfoort in 1874 ontwikkelde het toen nog grotendeels boerendorp Baarn zich tot een oord voor toeristen en welgestelden uit Amsterdam en Utrecht. De toeristen verbleven in hotels en pensions terwijl rijke commissionairs, fabrikanten en bankiers, voornamelijk uit Amsterdam, in Baarn villa's lieten bouwen die zij permanent of alleen 's zomers bewoonden. Zo werd Baarn aantrekkelijk voor de middenstand, want dagjesmensen, toeristen en villabewoners hebben behoefte aan allerlei producten en diensten, waaraan te verdienen valt. Dus vestigden zich in het dorp pensions, hotel-restaurants, winkeliers, stalhouderijen (later garages), bloemen- en plantenkwekerijen en dergelijke. Van de kwekerijen zijn vooral de dahliakwekerijen van Hornsveld en Bruidegom landelijk bekend geworden.

door: Daniëlla Bruidegom

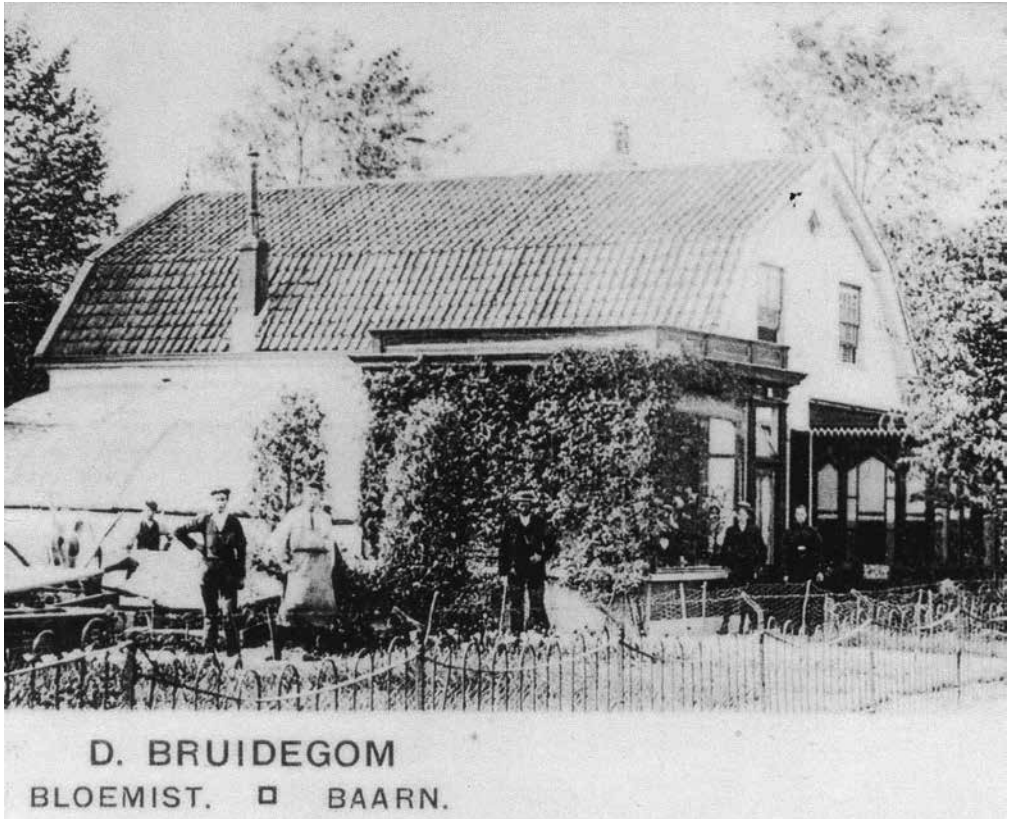
Daniel Bruidegom en zonen

Mijn grootvader Daniel Bruidegom (1856-1933) begon met planten kweken in Baarn. Hij kwam als weesjongen uit Watergraafsmeer en verwachtte dat het hem in Baarn als kweker van kamerplanten en bloemen wel zou lukken. Hij had het vak geleerd bij Horsting in Amsterdam en vestigde zich daarna onder de naam Firma D. Bruidegom aan de Nieuw Baarnstraat (nu het terrein van makelaardij Van Berkum). Later kwam er een winkelruimte naast het woonhuis.

Daniel trouwde in 1888 met Niesje de Jong (1865-1909) uit Diemen. Ze kregen vier kinderen: Arie, Willem, Cornelis (Cor/Kees) en Geertje. De twee oudste zoons werden ook kwekers: Arie (1889-1933) zorgde vooral voor de bloemenwinkel, mijn vader Willem (1890-1971) ging over de kwekerij.

Daniel Bruidegom (1856-1933) in circa 1880.

De eerste woning van Daniel Bruidegom (in het midden met hoed) aan de Nieuw Baarnstraat met links de bloemenwinkel (ca. 1910).

Oom Cor deed hbs, volgde een kantooropleiding bij een bank en ging voor de Nederlandse Handelsmaatschappij naar Nederlands-Indië, waar hij procuratiehouder en uiteindelijk directeur van het administratiekantoor NV Kooy & Co in Soerabaja werd en ondervoorzitter van het suikersyndicaat. Hij was dus letterlijk onze suikeroom, maar ook figuurlijk, want hij heeft de kwekerij van zijn broers

met zijn geld door de crisis heen geholpen. Mijn tante Geertje wilde graag naar de middelbare school, maar dat vond haar vader niet nodig. Zo ging dat toen. Zij trouwde met hoofdonderwijzer Gilles van Hees, die schoolboeken schreef.

Aard en omvang van het bedrijf

Volgens een advertentie uit 1927 konden men bij de firma D. Bruidegom terecht

voor tuinaanleg en onderhoud, bloemwerken, versieringen, kamerplanten, dahlia's, vaste planten enzovoorts. Mijn vader kocht later een groot aangrenzend terrein erbij (het oude schoolplein van de voormalige Nieuwe Baarnsche School aan de Smutslaan).

In de tuin achter het huis waren behalve vele plantenbakken ook vijf kassen, een oranjerie (later lange tijd het kleuterverblijf van de NBS), die vroeger bij het domein Soestdijk hoorde, een aantal schuren en een grote koelbak. Er waren een grote lindeboom (staat er nog steeds!), een appelboom, een pruimenboom en een perenboom. Later kwam er een tuin bij aan de Zandvoortweg, tegenover het

Tuinbouwhuis van Timmer. Daarna, in plaats daarvan, volgde een kwekerij aan de Drakenburgerweg, toen de gemeente mijn vaders tuin aan de Zandvoortweg voor woningbouw wilde gebruiken. Op het terrein aan de Drakenburgerweg werd ten behoeve van de kwekerij een drainagesysteem aangelegd.

In 1931 werd de oude woning aan de Nieuw Baarnstraat afgebroken en een nieuw dubbel woonhuis op dezelfde plek gebouwd (sinds 1991 kantoor en bovenwoning van makelaardij Van Berkum). Tijdens deze bouw werd een houten noodwoning voor het gezin van Arie, die getrouwd was met Gesina Dijs

Dahlia's in volle bloei tegenover 'Het Tuinbouwhuis' aan de Zandvoortweg.

(1891-1984), ernaast gezet. Daar werden ook de bloemen en kamerplanten verkocht. Het gezin van Willem kreeg onderdak bij een tante aan de Verlengde Dalweg.

Mijn vader was inmiddels getrouwd met Martha Maria Geziena Soeten (1897-1980), ze stamde uit een Friese familie die naar Amsterdam was getrokken, en was de dochter van een stucadoor en later huizenbezitter. Willem en Martha kregen twee dochters.

In het nieuwe huis woonden dus twee gezinnen Bruidegom: Arie rechts en Willem links, ertussen was de winkel met etalage, erachter een grote werkplaats waar bloemstukken en boeketten werden samengesteld, en boven de winkel waren twee kamers voor opa Daniel, die al in 1909 weduwnaar was geworden. Uit de dubbele woning klonk altijd muziek: de kinderen uit beide gezinnen speelden piano en viool, mijn moeder speelde piano en mijn vader zong.

Tragische gebeurtenissen

Het was erg tragisch dat mijn oom Arie en opa Daniel in dezelfde week in juni 1933 stierven, zodat mijn vader het bedrijf alleen moest voortzetten. Arie kreeg een maagbloeding en tijdens zijn ziekte werd de Nieuw Baarnstraat met wit zand bestrooid om het lawaai te weren. Hij was pas 44 jaar. Op de dag van zijn begrafenis stierf zijn vader ook! Zo werd mijn tante Sien in korte tijd helemaal afhankelijk van haar zwager, mijn vader, wat voor haar heel moeilijk moet zijn geweest. Zij ging daarna de bloemen-

winkel beheren, bijgestaan door Jo van Nieuwkasteel als meesterknecht, die de mooiste bloemstukken samenstelde. Zo kon mijn tante toch min of meer zelfstandig bij de firma blijven werken.

Willem gaat experimenteren met dahlia's

Mijn vader was een goede kweker en erg handig in het verbouwen en onderhouden van zijn bakken en kassen. Hij hield van kas twee, vlak achter het huis. Daar werden allerlei kamerplanten gekweekt. Ik herinner me de gloxinia's en begonia's en mijn vader die tegen de planten sprak: 'Nu Japie, goed groeien.' Hij sprak ook tegen kikkers en sprinkhanen. Kas vijf vond ik wel mysterieus vanwege de hoge palmen en orchideeën.

Mijn grootvader hield zich al bezig met dahlia's: hij kocht nieuwe soorten en bracht ze ter keuring. Dat was in circa 1900, de dahliateelt was toen nog bijzaak voor hem. Mijn vader had als jonge man grote belangstelling voor tuinarchitectuur, maar zijn vader haalde hem over naar de bloemen- en plantenteelt, en vooral naar het kweken van dahlia's, een plant die uit Mexico afkomstig is.

Mijn vader kreeg steeds meer belangstelling voor het kweken van dahlia's. Ik denk dat hij vooral heeft genoten van de mooie kleuren van deze bloemen en er daarom mee wilde experimenteren ter verkrijging van nieuwe soorten. De manier waarop hij met een bos dahlia's in zijn hand naar de bloemen keek, zal ik niet gauw vergeten. Hij liep steeds neu-

Daniel Bruidegom op oudere leeftijd.

riënd in de tuin met een sigaar in zijn mond en had eigenlijk naast zijn gezin alleen belangstelling voor bloemen (en bridgen!). Hij was een man van weinig woorden.

Drie methoden van kweken

Vol hartstocht en volharding wierp mijn vader zich op het winnen van nieuwe dahliasoorten. Langzamerhand kwamen er steeds meer dahlia's. Deze konden op verschillende manieren vermeerderd worden: door scheuren van de knollen, maar vooral door stekken. De stekjes kwamen eerst in kistjes met wit

zand en groeiden in de kassen, tot ze groot genoeg waren om naar buiten te gaan naar de bakken en later in de volle grond. De knollen werden bewaard in de oranjerie, die door ons 'de bollen-schuur' werd genoemd. Er was echter nog een derde manier van vermeerderen, namelijk zaaien. Dit was voor mijn vader veelbelovend, want hier kwamen steeds nieuwe kleuren en vormen uit voort. Hij begon daarom mooie soorten op een aparte plek bij elkaar te planten, zodat kruisbestuiving kon plaatsvinden. Zo'n aparte tuin was aan het eind van de Smutslaan bij het huis van juffrouw Van Doornik, nu Smutslaan 6a. Maar er waren ook particulieren die best een stuk van hun achtertuin voor dahlia's wilden laten gebruiken. Zo herinner ik me een tuin aan de Eemnesserweg en een aan de Nassaulaan. Ook werden allerlei parken in Baarn van dahlia's voorzien. Ik herinner me onder andere aan de Kettingweg en de Torenlaan. Als alles bloeide, moet het vanuit een helikopter een mooi gezicht zijn geweest.

Alle dahlia's werden, als ze groot genoeg waren, geplant in de tuin bij ons huis en in de grote tuin aan de Zandvoortweg, later in de grote tuin aan de Drakenburgerweg. De nieuwelingen waren het eerste jaar kostbaar, doordat er dan nog weinig van waren, dus waren ze heel duur.

Meer dan 700 soorten en variëteiten!

De eerste belangrijke nieuwe dahliasoort van mijn vader werd gepresenteerd in 1921, het was de dahlia *Border Perfection*,

Deel van de kwekerij van Bruidegom met zijn lievelingsdahlia's.

al snel gevolgd door *Pink Favourite*, waarmee de firma D. Bruidegom voor het eerst de wisselbeker van de Nederlandse Dahliavereniging won, zelfs twee jaar achtereen. Mijn vader begon vanaf die tijd als dahliakweker naam te maken. In 1925 was hij op de dahliatentoonstelling in de Dierentuin van Den Haag een dahliakweker en -kenner van formaat geworden. Een grote stroom nieuwe dahlia's verliet daarna zijn Baarnse kwekerij en de manier waarop deze nieuwelingen aan kwekers, winkeliers en tuinliefhebbers werden gepresenteerd, was doordacht. Een greep uit vaders soorten: *Belle Americaine*, *Border Perfection*, *Golden*

Age, *Holland Promotion*, *Judy Garland* en *Pink Favourite*. Allemaal namen die aanspreken en goed in het gehoor liggen bij allen die met dahlia's te maken hebben. Ook naar mij is een dahlia vernoemd: *Ella Bruidegom*. De prijzen per knol varieerden volgens een prijscourant uit 1971 van f 1,- tot f 35,-.

Veel belangstelling voor Bruidegoms dahlia's

Er waren in die tijd vele dahliaverenigingen. Ik herinner me bussen met mijnwerkers uit Limburg, die elk jaar onze tuinen kwamen bezoeken om daarna hun favoriete planten te bestellen. Mijn

vader ging elke maandag naar de beurs van de Nederlandse Dahliavereniging in Haarlem en elk jaar werd daar in een grote hal een dahliatentoonstelling gehouden. Dat was zijn lust en leven. Hij reed 's avonds met een volle vrachtwagen met bloemen ernaar toe en vond het heerlijk om dan de hele nacht door te werken aan de tentoonstelling. Hij was beslist kunstzinnig en won voor de opstelling van zijn bloemen steeds weer een zilveren wisselbeker. Maar ook werden daar de nieuwelingen gekeurd en die kregen dan getuigschriften eerste klas of van verdienste. Er was bij ons thuis een volle kast met zilveren bekers, waar mijn ouders trots op waren.

In 1938 ging ons gezin naar Duitsland, waar mijn vader in de buurt van Bonn een dahliakweker wilde ontmoeten. Mijn zus Riet en ik gingen toen naar Bonn om de universiteit en het Beethovenhuis te bezoeken. Elk jaar ging mijn vader met bloemen met de Nederlandse Dahliavereniging naar Londen. Zijn eerste vliegreis maakte veel indruk op hem. Omdat hij na de lagere school niet verder wilde leren, maar alleen wilde kweken, vraag ik me af hoe dat met Engels spreken ging. Maar er zal wel hulp van andere leden van de dahliavereniging geweest zijn. Later ging mijn zuster, die de mulo heeft gedaan, met hem mee.

Bloemenhandel over zee

De firmanaam luidde na 1945: Fa. D. Bruidegom. Dahlia-Cultures. De handel van mijn vaders producten was vooral gericht op Amerika, Engeland

en Duitsland, maar ook op andere landen als Hongarije en Israël. Voor de export werden de knollen in de oranjerie schoongespoten en bewaard op rabatten (planken met bodems van gaas) en van daaruit klaargemaakt voor verzending. Ook was een gezondheidsverklaring voor de export nodig.

Vanwege de export werden er prijscouranten in het Engels gedrukt, vol afbeeldingen van bloemen en met aanbevelingen als *a real eye-catcher, a moneymaker, a most remarkable dahlia* en *highly recommended*. Ook is er sprake van *Our showgarden. During blooming-time (from August 25th until October 1st) our specially planted showgarden is a dream for every visitor where he can see 25.000 dahlia's in more than 700 varieties in bloom*. Ja, de knollen moesten natuurlijk wel verkocht worden! Voor die teksten zullen mijn zuster en zwager wel gezorgd hebben, want mijn vader kende weinig Engels. Mijn zuster kwam goed beslagen ten ijs, ook door een lang verblijf in Engeland, zodat het contact met klanten in Amerika en Engeland haar makkelijk afging.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog kon er alleen naar Duitsland worden geëxporteerd. Dat deed mijn vader en dat is hem niet in dank afgenomen. Maar hij vond dat hij niet anders kon, omdat hij voor twee gezinnen en ongeveer zestien man personeel moest zorgen. Hij had bovendien geen enkele politieke belangstelling. Tijdens de oorlog is hij ook tabak en tomaten gaan verbouwen, zodat hij

bij de boeren in Spakenburg deze producten kon ruilen tegen andere levensmiddelen, die hij deelde met het gezin van zijn broer en zijn werknemers. De Bevrijding was voor ons helaas geen

feest, want mijn ouders en mijn zus hebben in mei 1945 een paar dagen vastgezeten vanwege de handel met Duitsland, maar dat had verder geen consequenties.

Willem Bruidegom (1890-1971), ca. 1970. Zijn nieuwe soorten dahlia's waren in de hele wereld bekend.

Allemaal harde werkers

Terwijl ik dit vertel, beseft ik hoeveel werk mijn vader heeft verricht, ook met behulp van mijn moeder, zus en zwager, mijn tante, de weduwe van oom Arie, en meesterknecht Bertus Woudenberg. Mijn moeder verzorgde de correspondentie, zij heeft vele uren besteed aan het bedrijf en was vaak bezorgd over de financiën. Zonder haar inzet had dit bedrijf niet zo kunnen groeien. Na haar deed mevrouw Hubrechts dat werk.

Gelukkig had mijn oudere zus ook belangstelling voor kweken. Zij ging naar een tuinbouwschool en trouwde ook met een kweker, Dirk Eveleens Maarse, die uit een Aalsmeerse kwekersfamilie stamde. Zij en haar man hebben na de oorlog het bedrijf voortgezet. Er werden toen alleen nog dahlia's gekweekt. De bloemenwinkel is tussen

1955 en 1958 gestopt, want deze was niet meer rendabel. Mijn ouders verhuisden naar een flat aan de Koningsweg, maar mijn vader is altijd blijven kweken, tot zijn dood in 1971. Helaas hebben mijn zuster en haar man uiteindelijk in 1977 dit mooie bedrijf moeten ophef-

fen. De arbeidslonen werden namelijk steeds hoger en ziekte heeft ook een rol gespeeld.

Tot slot

Zo eindigde een bloeiend bedrijf van drie generaties Bruidegom, waar talloze soorten dahlia's 'uitgevonden', gekweekt en verkocht werden. Mijn vader heeft enorm veel gedaan ter verrijking van het plantenras dahlia. Bruidegom was een begrip en niet alleen in Nederland: de namen Bruidegom en dahlia's waren in vele landen synoniem. Buitenlandse brieven, geadresseerd aan 'Bruidegom, Dahliacultures, Holland', werden keurig door de PTT bij ons bezorgd. Doordat er ooit vele dahlia-kwekers waren, ben ik verbaasd erover dat deze mooie en veelkleurige plant nu haast uit de mode is.

Dit artikel is gebaseerd op een interview met de auteur door Frits Booy.

Beeld

Collectie familie Bruidegom.

De Engelstalige catalogus van najaar 1971/voorjaar 1972.

Baerne

GIFTEN DERDE KWARTAAL 2016

Het afgelopen kwartaal heeft de Oudheidkamer enorm veel boeken en ansichtkaarten geschonken gekregen. De ansichtkaarten niet meegeteld komt het totaal op 60 artikelen, waaronder 30 boeken en gemeentegidsen, 8 promotie-artikelen, 3 CD's en 1 langspeelplaat, 3 textiele en 3 decoratieve voorwerpen. Op bijgaande foto een greep uit de gulle gaven.

Draagtas van organisatie 'Ik ken Baarn'; langspeelplaat Ben Cramer; geborduurd schilderij met afbeelding van Drakenstein en Willem-Alexander, Friso en Constantijn, zakdoek 24 april 1533 - 24 april 1933 / 400 jaar Oranje; gebreide pannenlappen; oorkonde (ingelijst achter glas) t.g.v. geboorte prinses Irene 5-8-1939; badge voor BAL Paleis Soestdijk zomer 2016; groot langwerpige blik met afbeeldingen van koningin Wilhelmina, koningin Juliana en prins Bernhard, koningin Beatrix en Prins Claus; bierviltje koning prinses Beatrix, Amsterdam 1980; spaanplaat schildje: Wilhelmina, Oranje bloeit voort - Juliana, Bernhard, Beatrix, Irene, Margriet (1945?); kist met oud gereedschap en huishoudelijke artikelen.

Baerne

HUIDIGE EN VOLGENDE EXPOSITIE IN DE OUDHEIDKAMER

Heeft u de tentoonstelling 'Een duik in het verleden' al gezien? Niet? Dan heeft u veel gemist. Maar u kunt er nog naar toe, want ze staat tot 15 februari 2017 opgesteld in de Oudheidkamer.

Deze tentoonstelling roept bij velen herinneringen aan vervlogen tijden op. Jeugdherinneringen aan het zwemmen in de Eem en aan de zwembaden van Baarn, maar ook aan het schaatsen op de Wilhelminavijver en de oude ijsbanen. Naast de zwembaden is er ook van alles te zien en te lezen over badderen in het Badhuis en het Badhotel en over de recente bron van watervermaak, de Playfountain op de Brink. Beslist even komen kijken. De toegang is gratis en u bent welkom op woensdag 14-16.00 u en zaterdag 11-13.00 u.

In het voorjaar van 2017 richten we onze aandacht op de oude ambachten die werden uitgeoefend in Baarn. Als alles goed gaat, willen we deze nieuwe tentoonstelling in de Oudheidkamer openen op 25 februari 2017. De voorlopige titel van de expositie 'Werk aan de Winkel'.

Een duik in het verleden.

Een tentoonstelling bij de Historische Kring Baerne over waterpret in Baarn.

Over het oude zwembad in de Eem, de Trits en het bosbad, het badhuis, het badhotel, de playfountain, pret op bevroren water, etc., etc..

Gratis toegang op:
Woensdag van
14.00 tot 16.00 uur

Zaterdag van
11.00 tot 13.00 uur

Hoofdstraat 1a
(onder de bibliotheek)

www.HistorischeKringBaerne.nl

Uw oude of nieuwe huis meesterlijk geschilderd?

SCHILDERSBEDRIJF

u.d. Horst

CANTONLAAN 1 - 3742 CH BAARN
TEL. (035) 542 28 93 - FAX (035) 543 02 58

Voor Baarn en omstreken van oudsher bekend

Welkom bij Eethuys-Cafe "De Generaal"

Eethuys-Cafe "De Generaal" is gesitueerd in het stijlvolle monumentale pand uit 1870 dat in haar oorspronkelijke functie jarenlang dienst heeft gedaan als station Baarn, inclusief wachtkamer voor de Koninklijke familie. Het restaurant grenst aan het populaire wandel- en fietsgebied het Baarnsche Bos en is gemakkelijk bereikbaar met de trein of de auto (parkeren gratis).

Dagelijks geopend

Eethuys-Cafe "De Generaal" is dagelijks geopend vanaf 10:00 uur. De keuken is vanaf 12:00 uur geopend, waarna het ook mogelijk is om uit de zeer gevarieerde menukaart te bestellen.

Groot terras

Het restaurant beschikt over twee ruime zalen en een groot terras. In de zomer is het mogelijk, zolang het weer het toelaat, om buiten te dineren. Reserveren is niet noodzakelijk maar wordt echter wel aangeraden.

Wij staan u gaarne telefonisch te woord voor verdere vragen of reserveringen Eethuys-Cafe "De Generaal", Lt. Generaal van Heutszlaan 5, 3743 JL Baarn - Tel: (035) 5421784.

juwelier
van doorm

Al vier generaties liefde voor 't vak.

Brinkstraat 14-16 3741 AN Baarn Tel: 035-5413107
info@juwelievandoorm.nl www.juwelievandoorm.nl

ZANDVOORTWEG 1A
3741 BA BAARN
TELEFOON: 035 541 2063

Eemnesserweg 12, postbus 97, 3740 AB Baarn
Telefoon: (035) 541 33 21, telefax (035) 541 81 53
E-mail: info@debaarnsenotarissen.nl

PLEZIERIG LEVEN, ZORGELOOS WONEN

DANKZIJ ONS ZORGHOTEL
KUNT U EVEN 'PROEFWONEN'

Welkom bij Huize Brandsen. Een sfeervol woon-zorghuis en zorghotel midden in het gezellige en groene Baarn. Hier geniet u van professionele levensloopbestendige zorg, ruime appartementen en een levendige sfeer. Een zorgindicatie is niet noodzakelijk. Zo wordt verzorgd wonen zorgeloos leven. Zie www.huizebrandsen.nl

HUIZE • BRANDSEN
verzorgd wonen

Koningsweg 2, 3743 EV Baarn 035 541 3055 info@huizebrandsen.nl www.huizebrandsen.nl

APOTHEEK JULIUS

Sinds 1886

M.A. Smulders - de Jong apotheker

UW GENEESMIDDEL ONZE ZORG

Laanstraat 26, 3743 BG Baarn

Telefoon (035) 5412432

Fax (035) 5421021

E-mail apotheekjulius@ezorg.nl

www.apotheekjulius.nl

AL 35 JAAR STERK IN:

- TAPIJT
- LAMINAAT
- GORDIJNEN
- VITRAGE
- RAAMDECORATIE
- MEUBELSTOFFERING
- BEDDEN
- BOXSPRINGS
- DEKBEDDEN EN
KUSSENS
- BEDTEXTIEL

VAKKUNDIG,
ERVARING, SERVICE EN
EEN DESKUNDIG
ADVIES

DE WOON- EN SLAAPSPECIALIST VAN BAARN E.O.

jan buis

NIEUWSTRAAT 24-27, 3743 BK BAARN

WONEN: TEL. 035-5412600

SLAPEN: TEL. 035-5413076

De Brink in Baarn is ontstaan in de vroege Middeleeuwen toen Baarn zich, op een zandrug bij de Eem, ontwikkelde tot eenvoudig boerendorp. De oudste woonbebouwing bevond zich waarschijnlijk in de omgeving van de huidige Leestraat, waar de Baarnse Archeologie Werkgroep (ARWE) grondsporen heeft gevonden van een boerderij.¹ De kerk en de Brink lagen aanvankelijk aan de rand² van de dorpskern, aan de kant van de natte weidegronden. De brink was oorspronkelijk de plek waar het vee werd samengedreven voor de nacht en waar het te drinken kreeg. In de 14e eeuw verplaatst de bewoningskern zich naar de Brink en omgeving.³ Dit artikel beschrijft in vogelvlucht de geschiedenis en bebouwing van dit historische hart van Baarn.

door: Marjo Stam

De kleine ontginningen die in de vroege Middeleeuwen in Eemland plaatsvonden, blijken allemaal in bezit te zijn van het in 968 gestichte klooster Elten. Dit klooster bezat ook in Baarn en Soest een aantal boerderijen. De boeren weidden hun varkens op de omliggende woeste gronden, staken er plaggen en zochten er brandhout. Al voor het jaar 1000 was er een kerkhof in Baarn en vermoedelijk ook een houten kerk, gebouwd op een terp, op de plaats van de huidige Pauluskerk.⁴ Baarn krijgt circa 1350 stadsrechten van Jan van Arkel, bisschop van Utrecht, als dank voor de steun aan deze kerkvorst. Dit brengt met zich mee dat de inwoners van een plaats vrij zijn van bepaalde belastingen en herendiensten, en dat ze een door het bisdom benoemd eigen bestuur (burgemeester, schepenen en raad) en een eigen rechtbank (schout en schepenen) krijgen.

Late Middeleeuwen

Op de plek waar mogelijk de houten

kerk heeft gestaan, wordt bovenop de terp rond 1385 de Sint-Nicolaaskerk⁵ gebouwd. Een gebouw dat bestond uit een rechthoekig schip, een dito koor en een losstaande toren.⁶ De kerk was door een vrij hoge muur omgeven. Deze rooms-katholieke kerk behoorde tot de benedictijner Sint-Paulusabdij in Utrecht. Tijdens de grote brand in 1481 bleef de kerk gespaard. In de 15e eeuw, toen de bevolking en ook het aantal kerkgangers groeide, werd het schip van de kerk vergroot en de tot dan toe losstaande toren erin opgenomen.

Sinds de oprichting trok de kerk naast een aantal boerderijen ook andere functies aan, zoals een herberg en een smederij. Omdat Baarn een eigen bestuur en rechtbank had, moest hiervoor een verblijf worden gevonden. Aanvankelijk huurde men een zaal in een herberg aan de Brink, maar rond 1400 moet er een eerste schoutenhuis aan de Brink zijn gekomen. Langzaamaan ontstond er dus meer en meer bebouwing rond de

Brink. Toch blijft Baarn nog zo'n vijf eeuwen voornamelijk bestaan uit een verzameling huizen en boerderijen rondom de kerk en de - tot halverwege de 18e eeuw nog ongeplaveide - Brink.

Middelpunt lokaal bestuur

Tot in de tweede helft van de 16e eeuw is Baarn geheel katholiek, maar in de kerstnacht van 1580 drongen dienaars van de Staten van Utrecht de Sint-Nicolaaskerk binnen. Zij overhandigden de pastoor het bevel van de Staten van Utrecht om met zijn parochianen protes-

tant te worden. In de volgende dagen werden hoofdaltaar, Maria-altaar, heiligenbeelden en doopvont uit de kerk verwijderd. Waarschijnlijk veranderde toen ook de naam van de kerk in Pauluskerk. De kerk is enkele malen gerestaureerd, onder andere in 1638, en kreeg toen, via een schenking, glas-in-loodramen.

In 1672 werd Prins Willem III van Oranje stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht. In 1674 kocht de jonge stadhouder, een fervent jager, de hofstede aan de Zoestdijk en in datzelfde jaar verkreeg hij 'eeuwiglyk en erfelyk' alle

De ongeplaveide Brink in de 18e eeuw met de kerk in het midden, links de herberg Het Statenwapen met ernaast de pastorie en uiterst rechts het schoutenhuis Mes Délices (gravure J. de Beyer, 1766, coll. Flehite)

jurisdictie over Baarn, Soest, Ter Eem en Eemnes. Hij mocht zelf bestuurders, ambtenaren en rechters benoemen. Het Regthuys van het Hooge Gerecht van Baarn en aanhorige dorpen kwam op de Brink (tussen Brinkstraat en Hoofdstraat, waar nu de HEMA is). In de kelder van het gebouw bevonden zich de cellen en de martelkamer. Daar sprak de drossaard recht. En hij schroomde niet om het doodvonnis uit te spreken. Althans, dat overkwam ene Hendrik de Jager na een steekpartij in herberg *De Lindeboom* in Eemnes. Op de 30e maart 1701 werd op de Brink het schavot opgesteld en de moordenaar komt tussen twee gerechtsdienaren het schavot op. *Het blok staat klaar, waar hij knielend zijn hoofd op moet leggen. Dan komt de beul met een enorm zwaard...*⁷

De gemeenteraad vergaderde aanvankelijk in het achterhuis van het Schoutenhuis aan de noordzijde van de Brink. Maar in 1732 wilde de nieuwe schout, E.L. Poot van Baggen, geen kamer in zijn huis meer afstaan aan de gemeenteraad. De raad verhuisde daarom voor zijn vergaderingen naar dorpsherberg *Het Statenwapen* aan de overkant, naast de pastorie. Eigenaar van de herberg was Jan Mol.⁸

De volgende schout, Christian Wiardi Plesman, brak rond 1740 de traditie om als schout van Baarn in het Schoutenhuis aan de Brink te gaan wonen. Hij liet in 1741 een nieuw huis *Mes Délices* bouwen aan de overzijde van het dorpsplein op een ruim stuk grond, waar hij ook

een koetshuis bouwde en een tuin liet aanleggen, op de plek van het huidige gemeentehuis. De boerderij op het stuk grond dat hij kocht liet hij slopen. Ook de kerkhofruimte werd bij de tuin getrokken, net als het tuinmanshuisje *Nimmerdor*. Bovendien kocht Wiardi Plesman in 1743 het 'oude' Schoutenhuis op Brink 10, 'met nog een huis, erf, herberg en hof Het Statenwapen.'⁹ Maar schout Plesman, die ook kerkmeester was en beheerder van de gelden van de 'politieke armen', leefde op te grote voet. In 1750 verdween hij met stille trom, zonder orde op zaken te stellen: de diaconiegelden had hij meegenomen. Zijn opvolger, mr. Huybert van Rijck werd in 1753 benoemd. Hij breidde *Mes Délices* uit, net als de volgende bewoner, mr. A.M. Temminck, die in 1777 nog 180 roeden bouwland ten zuiden van de Holleweg (de huidige Laanstraat) aankocht. Vanaf 1795, in de Franse tijd, werd de waardigheid van 'Hooge Ambachtsheer' (toegekend aan de prins) afgeschaft en diens bezittingen tot staatsdomein ver-

Mes Délices eind 1900.

klaard. Ook het ambt van schout werd opgeheven. Rond 1800 kocht ene Jan de Bruyn het gerechtsgebouw aan en richtte het in tot logement.¹⁰ De gemeenteraad beschikte nog steeds niet over een eigen ruimte en huurde een kamer in dit logement. Circa een halve eeuw later ontstond het plan om een eigen raadhuis te bouwen of te kopen. Daartoe kocht de gemeente in 1862 de oude kostschool aan de Hoofdstraat voor f 500,-. Na sloop werd er een eenvoudig gemeentehuis gebouwd. Het driejarig zoontje van burgemeester Laan legde de eerste steen. Al spoedig bleek het gebouw te klein, de oude lagere

school werd erbij getrokken en enkele jaren erna ook de in 1865 gebouwde Herensociëteit, grenzend aan het logement aan de Brink, toen inmiddels bekend als hotel *Velaars*. Het raadhuis-complex bleek echter al snel niet meer te voldoen aan de moderne eisen, en er werden plannen gesmeed voor de bouw van een nieuw gemeentehuis.

Bouwhausse

Rond het laatste kwart van de 19e eeuw kreeg de bebouwing rond de Brink een impuls: met de komst van welgestelde stedelingen ontstond een bouwhausse, en ook aan en rond de Brink werden

Het rechthuis en logement op de hoek van de Brink en de Hoofdstraat (coll. Flehite).

nieuwe villa's gebouwd. Deze werden meestal min of meer tussen de bestaande huizen en boerderijen gezet, maar er werden ook boerderijen gesloopt. Karakteristiek aan de bebouwing was, dat geen twee huizen dezelfde ouderdom hadden. De aloude boerenstand nam snel in betekenis af, doordat hun heiden en akkers werden verkocht en verkaveld voor de bouw van (land)huizen.

In de in 1879 geschreven *Wandelingen door Nederland* beschreef Jacobus Craandijk zijn indrukken van Baarn:

... door een paar straten komen wij aan het middelpunt, het lindenplein, dat nog als van ouds den naam van den Brink draagt. Zulke brinken, meest driehoekige, met rijen boomen beplante pleinen, waarom de voornaamste huizen zijn geschaard, en waarop verschillende straten, of liever wegen, uitloopen, treft men in meer dan één dorp van Eem- en Gooiland aan (...) Het oudst is zeker de kerk der Hervormden, die in de hoofdzaak uit het einde der 15de eeuw afkomstig is. Een deftig heerenhuis daarnevens [red: Mes Délices] vertoont den stijl der vorige eeuw. Misschien schuilt hier of daar een enkel geveltje of muurtje, dat een aantal jaren telt. Overigens is alles nieuw, of ziet er ten minste door pleister, cement en verf nieuw en goed onderhouden uit. Het groote hotel Velaars aan den Brink beslaat een aanmerkelijke ruimte, met zijn voorplein vol gasten. Talrijke families logeren hier.

Bekende villa's uit die periode waren villa *Nieuwerhoek* van mejuffrouw Ijsendijke, waar later garage Lettenmeijer en nu de Etos is gevestigd.¹¹ Links voor het

Hotel Velaars

Schoutenhuis stond villa *Klein Adrichem*. En op de plek waar nu nog de ING is gehuisvest, stond villa *Buona Vista* van familie Lidt de Jeude.

Nijverheid en middenstand breidden zich ook verder uit aan de Brink. Al in 1708 verkocht bakker Albert van Liender brood vanuit het pand naast het Schoutenhuis, aan Brink 12, het huidige *Grand Café De Kerkbrink*.¹² Het pand kreeg vervolgens diverse eigenaren en winkelfuncties. In 1901 vestigde de heer T. Ooink er zijn handel in wijn en gedistilleerde dranken.

Op de hoek van de Brinkstraat en de Brink, op nummer 8-10, waar later Kraaij zijn groentewinkel had, stond de woning van (Witte) Willem van Leersum, met erachter een wagenmakerij.

En, zoals Craandijk schreef, op de andere hoek van de Brinkstraat, lag aan de Brink 'het groote hotel Velaars' dat rond 1900 als volgt staat omschreven:

'Het is geheel in hedendaagse stijl opgetrokken en ziet met zijn massieven gevel op het Brinkplein uit. Voor het hotel bevindt zich een verranda, die door lommerij-

Nieuwe gemeentehuis

ke linden tegen de zonnenstralen beschut wordt. Een lift brengt de gasten naar de hoger gelegen appartementen en naar den toren, waarvan men een prachtig uitzicht heeft.

Een kamer met volledig pension kostte rond 1900 f 4,50 per dag. Vanuit de bijbehorende stalhouderij konden de gasten rijtoeren en tochtjes met de bokkenwagen maken. In 1886 had eigenaar Veerman achter het hotel een concertzaal geopend met het nog steeds gigantische aantal van 1400 zitplaatsen. De zaal lag langs de Brinkstraat, toen nog Brinksteeg geheten. Omdat zijn kinderen het hotel niet overnamen, verkocht Veerman het in 1914 aan de heer Verbeek, die de naam veranderde in *Hotel Central*. De concertzaal brandde in 1923 geheel uit.

Eind 19e eeuw onderging ook de Pauluskerk een drastische verbouwing, waarbij de oorspronkelijke architectuur 'ernstig werd aangetast'.¹³ Met name de kapconstructie verkeerde in zo'n slechte staat, dat zelfs geopperd werd om de kerk te slopen en een nieuw kerkgebouw neer te zetten. De kosten voor verbouwing van de kerk kwamen in die tijd voor rekening van de wereldlijke overheid, het gemeentebestuur dus. Dat besloot de kerk toch te restaureren en de verbouwing onder meer te financieren via een extra belastingenheffing. Aan de zuidoostkant werd een fors stuk bijgebouwd en de ingang kwam aan de oostzijde. De zuilen tussen het oude schip en de zijbeuk werden gesloopt, waardoor de middeleeuwse grondvorm nauwelijks

Prinses Juliana voor de nieuwe gietijzeren muziektent, begin 20e eeuw.

nog te herkennen is. Tekeningen van de oude kerk en de nieuwe plattegrond zijn in een koperen bus gestopt die in een muur van de consistoriekamer is gemetseld. Al in 1866 was de oude pastorie afgebroken, deze had plaatsgemaakt voor een nieuwe pastorie die ruim 100 jaar (tot de sloop in 1968) dienst deed als ambtswoning van de dominees van de Pauluskerk en het gezicht van de Brink mede bepaalde.

Nieuw gemeentehuis

Mes Délices werd tot 1906 bewoond door mevrouw Stoop, maar op 27 maart 1906 besloot de Baarnse gemeenteraad de villa (met tuin, het huidige Oranjepark) te kopen voor de som van f 36.000,-. De weduwe Stoop stelde één voorwaarde: De uiterste hoek van haar terrein - de viersprong van de

Stationsweg met de Lee- en Oranjestraat - wilde ze buiten de koop houden. Daar stond een koepel die moest verdwijnen, omdat zij op die plek een (kleinere) villa voor zichzelf wilde laten bouwen. Haar wens werd vervuld. Zij kon in 1908 in het toen speciaal voor haar gebouwde *Quatre Bras* gaan wonen. Het nieuwe gemeentehuis, gebouwd in geometrische Jugendstil en ontworpen door gemeentearchitect F.F. de Boois, werd op 1 mei 1908 in gebruik genomen.

Verfraaiing Brink

Rond de eeuwwisseling ontstond de wens de openbare ruimte van de Brink te verfraaien: net voor 1900 kwam er een gietijzeren muziektent en in 1907 besloot de gemeenteraad positief te reageren op het verzoek van de 'Vereeniging tot Verfraaiing van Baarn en Bevordering

van het Vreemdelingenverkeer' tot het plaatsen van een drinkfontein op de Brink. De fontein heeft er tot 1943 bestaan en is toen (in bezettingstijd dus) op bevel van de toenmalige gemeentelijke bestuurders verwijderd. De oude muziektent werd, ook tijdens de Tweede Wereldoorlog, waarschijnlijk in de as gelegd. Ter herinnering aan het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina werd in 1923 de koningin-bank op de Brink geplaatst. Alleen deze bank overleefde de oorlog. Ze werd weliswaar door de Duitsers verplaatst naar de Gerrit van der Veenlaan, maar kreeg haar plek aan de Brink weer terug in 1977.

Tot ruim na de Tweede Wereldoorlog veranderde er relatief weinig aan het karakteristieke beeld van de Brink van rond 1900. Her en der werden enkele oude panden gesloopt en verrezen er nieuwe bedrijfs- en winkelcomplexen. Op 28 juni 1921 vond er voor het eerst, ondanks protest van de elite die een markt niet vond passen in het chique Baarn, een weekmarkt plaats op de Brink: kippen, eenden, konijnen en varkens vormden een belangrijk deel van de aangeboden koopwaar. Naast villa *Buona Vista* vestigde zich, op de plek van het huidige restaurant *Brassen op de Brink*, in 1931 garage Messing (later: garage Haring) met de opkomst van de automobiel. Pas vanaf de jaren 1960 treedt de grootscheepse verandering in met onder andere de sloop van de markante pastorie naast de kerk in 1968. *Hotel Central* was,

zonder concertzaal, in gebruik tot 1938. Toen vestigde zich Warenhuis 1001 en later de HEMA zich in het historische pand. De opkomst van de auto was niet te stuiten en het steeds drukker wordende autoverkeer bracht de nodige verkeers- en parkeerproblematiek met zich mee, waardoor De Brink eraan moest geloven. De nieuwe bestrating vormde voor de meeste bomen de genadeslag: het afgesloten wegdek liet geen water door. Het dorpsplein werd in 1978 opnieuw gerenoveerd en uitgebreid met het nieuwe parkeerterrein dat in 1980 gereed kwam. Zonder auto's was dit een grote, kale oppervlakte. De overgebleven oude panden stonden er verloren bij.

Aankleding

De kale vlakte werd de kapstok om de openbare ruimte 'aan te kleden' onder meer met een muziektent en een bronzen beeld: de aankondiging van het aftreden van Juliana was voor het actiecomité, onder voorzitterschap van burgemeester mr. J.P. Miedema, aanleiding deze gebeurtenis voor Baarn niet ongemerkt voorbij te laten gaan: er zou een nieuwe muziektent komen *om dit staatkundig feit vast (te) leggen, zichtbaar voor iedereen, op de openbare weg (...) bruikbaar voor groot en klein*. In de vloer van de sober vormgegeven muziektent is een tekst gebeiteld die hieraan herinnert. Bij de opening op 9 november 1981 veegde koningin Juliana die vloer schoon en maakte zo de tekst zichtbaar. Al in 1975 had Bosch & Keuning NV een kunstwerk aangeboden aan Baarn, ter

ere van het gouden jubileum van deze onderneming. Een kunstwerk in de vorm van een drinkend paard, geplaatst op een lage sokkel aan de rand van een vijver, als herinnering aan de drinkbak voor paarden die in vroeger tijden op de Brink stond. De Utrechtse beeldhouwer Pieter H. d'Hont maakte een ontwerp voor het kunstwerk. Het levensgrote bronzen

beeld werd inderdaad geplaatst, maar de vijver of waterbak bleef uit, tot verdriet van vele Baarnaars.¹⁴

In 1985 kwam daar nog het plan bij voor een markthal op de Brink: dit zou een gezichtsbepalend gebouw moeten worden, maar leverde uiteindelijk – wegens tegenvallend budget – de huidige bloemenkiosk op, met openbare toiletten.

Nieuwbouw

Begin jaren 1960 had ir. E.J. de Maar al een Brinkplan ontworpen, dat met weinig enthousiasme was begroet. Het zou te stedelijk zijn, te veel hoogbouw bevatten. Toch werd er op dat ontwerp voortgeborduurd: de Brink zou een meer besloten karakter moeten krijgen door het plein te begrenzen met (gestapelde) nieuwbouw. Reeds in 1979 was de nieuwbouw van de huidige openbare bibliotheek gereedgekomen en het oude pand van de HEMA werd in 1981 gesloopt om plaats te maken voor een nieuw, modern pand. In 1982 stelde de gemeenteraad het Bestemmingsplan Centrum vast, dat in 1984 werd opgevolgd door het 'Bestemmingsplan Centrum, uitwerking Brink en Oranjepark'. Het slopen en vervolgens het bouwen kon begin-

nen: het verleggen van de Laanstraat en de sloop van de voormalige garage Haring (waarin vanaf medio jaren 1970 gemeentelijke afdelingen waren gevestigd) ten behoeve van de bouw van het complex *Brinkzicht* voor winkels, woningen, bedrijven en een restaurant tot en met het gebouw van de (nu nog) ING. Ook de Stationsweg werd verlegd en er kwam gestapelde woningbouw bij de Nijverheidsstraat en op de hoek Bosstraat/Kapelstraat; de bouw van *De Herberg van Paulus*, achter de Pauluskerk, en de uitbreiding van het gemeentehuis, en later ook de sloop van garage Lettenmeijer (een perceel waar jarenlang geen invulling voor werd gevonden, en waar uiteindelijk nieuwe winkelruimte voor slijterij Gall & Gall en de Etos kwam met appartementen erboven).

Ondanks de enorme verbouwingen en ingrepen vanaf de jaren 1960 is de discussie rond de Brink nooit geluwd; in tegendeel, telkens weer vlamt zij op. Want de huidige Brink mist sfeer en uitstraling en is nooit meer het vanzelfsprekende hart van het centrum geworden. Ook nu, anno 2016, houden nieuwe plannen omwonenden, winkeliers, lokale politiek en andere Baarnse inwoners hartstochtelijk bezig. Het laatste woord is dus nog lang niet gezegd.

Beeld

Collectie HKB, tenzij anders aangegeven.

Bronnen

Archief Historische kring Baerne

Bronkhorst, J.: 'De oude naam van de Pauluskerk op de Brink' in *Baerne* 3-1991

Bronkhorst, J.: 'Kerk in de steigers' in *Baerne* 3-1992

Craandijk, J.: *Wandelingen door Nederland met pen en potlood*, deel 4, 1879, via DBNL

Hordijk, W.: *Baarnse horeca in historische panden* (2016)

Kruidenier, J.: 'Een historisch overzicht van de Baarnse gerechtskamer en Gemeentehuis voor 1908' in *Baerne* 3-1986

Kruidenier, J.: *Uit de geschiedenis van Baarn* (1972)

Meulen, D. van der : 'Ontginningen, kastelen en stadsrechten in de Middeleeuwen' in *Duizend jaar Baarn* (2014)

Noten

1. Normaliter stonden i.v.m. de veiligheid zo'n tien tot twintig boerderijen bijeen, vandaar de veronderstelling dat de dorpskern zich rond de Leestraat bevond. Archeologische bewijzen daarvoor zijn er echter niet, aldus Jan van der Laan, voorzitter ARWE.

2. Dit is een hypothese die niet bevestigd is door de vondst van grondsporen.

3. Het Engelse woord voor rand 'brim' is terug te vinden in het woord brink

4. *Duizend jaar Baarn*, p. 17

5. J. Bronkhorst heeft in *Baerne* 3-1991 zijn bevindingen rond de naamgeving van de Pauluskerk beschreven. Sinds de Middeleeuwen behoorde de kerk tot de Paulusabdij in Utrecht. Het lijkt dan ook logisch dat de Baarnse kerk naar deze abdij wordt vernoemd. Dat dit oorspronkelijk niet zo was blijkt uit archieven n.a.v. een pastoorsbenoeming in Baarn uit 1544: '(...) patroon van de parochiekerk van St. Nicolaas in Baarn.'

6. *Duizend jaar Baarn*, p.18

7. H. Bronkhorst in: 'Kerk in de steigers'

8. J. Kruidenier, ' Een historisch overzicht van de Baarnse gerechtskamer en Gemeentehuis voor 1908'

9. In *Baerne* 2-1976, overgenomen uit artikel J.K. van Loon, *Oud Utrecht* 12-1963

10. J. Kruidenier, *Uit de geschiedenis van Baarn*

11. Het voormalige gebouw van de firma Bolwerk , de huidige zonnestudio, was vroeger het stalgebouw van villa *Nieuwerhoek*.

12. W. Hordijk, p. 72

13. H. Bronkhorst, 1992

14. Verschillende bronnen vermelden verschillende jaartallen van plaatsing, variërend van 1978 tot 1984.

Baerne

GEDENKSTEEN BOVEN WATER

In het vorige nummer van de *Baerne* stond een artikel over de Eembrug. Hierin werd gemeld dat de gedenksteen van de bouw in het jaar 1900 van de oude Eembrug was verdwenen. Binnen de kortste keren nam mevrouw Hart contact op met de mededeling dat zij wist waar de steen was gebleven: bij haar in de tuin... De steen was in 1961 door een onbekende uit een container bij de brug gehaald en stond nadien nog jaren bij de familie Hart in de tuin. De steen werd eind oktober overgedragen aan de HKB. De tekst op de steen is nog zeer goed leesbaar: HERBOUWD 15 APRIL – 1 JULI 1900.

INDISCHE BUURTEN

Voor degenen die in de Indische buurt van Baarn wonen of gewoond hebben, is het wellicht leuk om op internet www.indischebuurten.nl te bekijken. Op initiatief van de heer Dick Rozing worden hier verhalen uit en de geschiedenis van Indische buurten bijeengebracht. De HKB heeft onlangs aanvullende informatie verstrekt aan dit digitale project zodat ook 'onze' buurt in tekst en beeld vertegenwoordigd is.

Baerne

GERBRAND FAAS ELIAS (1784-1864)

Een van de mooiste bewaarde buitenplaatsen die Baarn nog rijk is, is het landhuis *Schoonoord* dat begin 19e eeuw het eigendom werd van Gerbrand Faas Elias. Het landgoed strekte zich uit vanaf de huidige Faas Eliaslaan tot aan de huidige Eemweg en werd begrensd door de Eem. Door de eeuwen heen is het landgoed opgedeeld en bebouwd geraakt, behalve het landhuis dat een aantal jaren terug liefdevol werd gerenoveerd door onze oud-secretaris Koos Guis en zijn echtgenote. Onderstaand artikel gaat in op de geschiedenis van twee generaties van de familie Faas Elias die tot 1902 het landhuis bewoonde.

door: Douwe van der Meulen

Gerbrand Faas Elias werd op 18 april 1784 in Amsterdam geboren als zoon van David Willem Elias en de Amsterdamse burgemeestersdochter Anthonia Faas. Hun huis stond aan de Keizersgracht in Amsterdam. Om te voorkomen dat de familienaam Faas uit zou sterven kreeg Gerbrand als tweede naam Faas. De moeder stierf echter al jong op 10 maart 1792, toen Gerbrand nog maar zeven jaar oud was. Zijn vader David hertrouwde vervolgens op 1 juli 1793 een andere burgemeestersdochter, Catharina Suzanna van de Poll en was van 1813 tot 1828 burgemeester van Amsterdam.

Gerbrand studeerde tot 1806 Romeins en Hedendaags recht in Leiden. Op 30 november 1809 huwde hij Margaretha Clara (Margo) van de Poll, een nichtje van zijn stiefmoeder. Het paar kocht met de erfenis van Gerbrands moeder de buitenplaats *Haeg en Velt* in Velsen en nam hun intrek in het pand *In 't Derde Vrede Jaer*, Keizersgracht 604 te Amsterdam. Daar werden ook hun twee dochters geboren,

Keizersgracht 604 (Wikipedia)

Huis Schoonoord

Anna Maria Elisabeth of Annebet in 1810 en Anthonia in 1816. De kinderen zouden een orthodox calvinistische opvoeding krijgen.

In de Grondwet van 1814 werd bepaald dat de Souvereine Vorst (na de Grondwet van 1815 werd de vorst Koning genoemd) mensen in de adelstand mocht inlijven of verheffen. Ter ondersteuning van de kersverse Kroon creëerde koning Willem I dan ook meteen veel adel. Ook Gerbrand Elias en zijn kinderen werden in 1815 in de adelstand verheven. Daarnaast verkreeg hij de onderscheidingen Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en Commandeur in de Orde van de Eikenkroon. Als leden van de Vergadering van Notabelen behoorden Gerbrand en zijn vader in 1814

tot de 474 notabelen die moesten beslissen over de ontwerpgrondwet in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Familiewapen Faas Elias
(Wikipedia)

In 1816 werden Gerbrand en zijn vader benoemd tot regent van het Amsterdamse Burgerweeshuis. Tevens vervulde hij nevenfuncties op het gebied van watermanagement als dijkgraaf en poldermeester. Van 1820 tot 1840 was hij lid van Provinciale Staten van Noord-Holland en van 1840 tot 1850 lid van de raad

van Amsterdam. Door de grondwets-herziening van 1848 raakte hij evenwel zijn zetel in het Amsterdamse stadsbestuur kwijt. Een andere functie van Gerbrand Elias was commissaris van De Nederlandse Bank.

Baarns bezit

In 1817 koopt hij van tapijtenfabrikant P.J. Saportas (de opvolger van Scherenberg) het buitenhuis *Schoonoord* in Baarn. Bij dit buitenhuis hoorde een enorme lap grond. Kennelijk bezat Elias al eerder grond in Baarn, want drie jaar daarvoor verkocht hij 130 roeden grond aan de Baarnse meester-schilder Gerrit Veldhuyzen. Ieder jaar zo rond eind mei verhuisde het personeel, met huisraad, kleding en linnengoed van

Amsterdam naar Baarn. In de herfst verhuisde men dan weer naar Amsterdam. Bij het grote herenhuis met koetshuis en grote tuin met goudvissenvijver was een heuvel met daarop een theekeupel in Chinese stijl. Vanaf hier was er uitzicht op Amersfoort en de Zuiderzee, aan de zuidwestzijde lagen de Oosterhei en het pas aangeplante Baarnse Bos. De familie had omgang met andere welgestelden die rond Baarn woonden zoals de familie Deutz en Joan Huydecoper, die in 1797 eigenaar van Kasteel Groeneveld was geworden en die ook uit een Amsterdams burgemeestersgeslacht stamde.

Weldoener en investerdeer

Vanaf de oprichting in 1818 was Elias lid van de Baarnse Commissie van

Brei- en naaischool aan de Torenlaan

Weldadigheid. Deze commissie was ingesteld op initiatief van Anna Paulowna, de vrouw van koning Willem II. Andere leden waren burgemeester Frans Pen, pastoor W. van der Worp en predikant L.L. Hondius Gaukes. Het comité verleende bijstand aan 'noodlijdende ingezetenen' waarbij de gelden niet mochten worden toegevoegd aan de diaconie. De diaconie was immers verbonden aan de protestantse kerk. Het comité bood naast bijstand in de vorm van brandstoffen, dekens en voedingsmiddelen ook hulp op het gebied van de gezond-

heidszorg. Armlastige Baarnaars konden tevens een stukje grond toegewezen krijgen om aardappels en peulvruchten te verbouwen.

De armste kinderen werden in de gelegenheid gesteld om onderwijs te volgen aan de Dorpsschool. Elias nam het initiatief om een brei- en naaischool voor meisjes op te zetten, deze was gevestigd aan de Torenlaan. In deze klas werd les gegeven door zijn dochter, freule Anthonia. In 1858 liet hij het huidige hofje van zeven huizen bouwen aan de Westerstraat. Zijn 7 jaar jongere zuster,

Looiershofje in Amsterdam (Wikipedia/ Michiel1972)

Zicht vanaf de Eemstraat richting de Brink Hier de Hoofdstraat met op de achtergrond de kerktoeren van de Pauluskerk aan de Brink. Achter het tolhuis de boerderij van Paridon. Het tolhuis is in 1970 afgebroken ter verbreding van de Eemweg.

Annebet Elias, was in 1828 de stichtster van het Looyershofje voor protestantse vrouwen aan de Nieuwe Looiersstraat in de Amsterdamse Jordaan.

Faas Elias was ook initiatiefnemer tot de aanleg van een verharde oost-west-verbinding door Baarn. De Commissie van de Straatweg Baarnsche Dijk-Amersfoortse Postweg liet de weg in 1828 aanleggen. Het tracé liep van Eembrugge langs Eemdijk, de huidige Eemweg, Eemstraat, Stationsstraat en de Van Heutszlaan naar de Oranjeboom (het kruispunt van de tegenwoordige Amsterdamsestraatweg en de Generaal

Van Heutszlaan). De vrij laag gelegen delen van de weg waren in tijd van regen en dooi slecht begaanbaar. Ter bekostiging van de weg werden tolhuizen met slagbomen gebouwd. De tolgelden leverden echter maar weinig op. De Baarnaars, die voor half geld mochten passeren, zullen vast van achterwegen gebruik hebben gemaakt. Op bepaling van de provincie mochten de toltarieven niet verhoogd worden. Doordat daardoor ook het onderhoud achterbleef werd de weg steeds slechter. Elias heeft nog tevergeefs gepoogd om de weg naar zijn huis af te laten sluiten.

Hofje Oosterdwarsstraat (foto van auteur)

Gerbrand Faas Elias overleed te Amsterdam op 5 maart 1864 en hij werd begraven in Ouderkerk aan de Amstel. Zijn vrouw Margo was twee jaar daarvoor overleden. Hun ongehuwde dochter Anthonia vestigde zich nadien permanent op Schoonoord. Freule Anthonia legateerde aan de diaconie van de Hervormde Gemeente f 100.000,- plus het hofje aan de Oosterdwarsstraat-Westerstraat. De Noorderlaan langs huize Schoonoord kreeg na haar dood de naam Faas Eliaslaan. Zij werd op donderdag 9 januari 1902 begraven op de Oude algemene begraafplaats aan de Berkenweg.

Beeld

Beeldbank HKB, tenzij anders aangegeven

Bronnen

www.parlement.com

IJmuiden Courant d.d. 9-6-1939 pag. 2

'Gerbrand Faas Elias (1784-1864): rentenier' in *Het Eemland 2: levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Eemlanders* (1999), p. 74-78

Duizend Jaar Baarn (pag. 54) (2014)

COLOFON

Baerne is een kwartaaluitgave van de Historische Kring Baerne. Vormgeving en druk: Drukkerij BakkerBaarn. Opplage: 850 ex.

Redactie Baerne

Henriëtte Beuk
Marjo Stam
E redactie@historischekringbaerne.nl

Postadres

Historische Kring Baerne
Postbus 326
3740 AH BAARN
T (035) 54 303 77
E info@historischekringbaerne.nl
I historischekringbaerne.nl

Bezoekadres

Oudheidkamer HKB
Hoofdstraat 1a - 3741 AC BAARN
Ingang via de bibliotheek, in het souterrain, door de jeugdbibliotheek. Er is een lift aanwezig.

Openingstijden

Wo. 14-16 u en za. 11-13 u.
Op afspraak andere bezoektijd mogelijk. Bel voor nadere informatie naar (035) 54 303 77 tijdens openingstijden of mail naar oudheidkamer@historischekringbaerne.nl.

Ereleden

Mw. J.M. v.d. Brink-van Wijkvliet
Mw. P.H. Kuijt-Smit

Contributie

Per jaar en per adres € 16.
NL18 INGB 0004.192.133 t.n.v. de Historische Kring Baerne te Baarn. Extra bijdragen zijn van harte welkom.
U ontvangt het kwartaalblad *Baerne* en heeft gratis toegang tot onze lezingen.
De HKB is aangemerkt als culturele ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling). Giften aan een ANBI kunt u van de inkomsten- of vennootschapsbelasting aftrekken. Een erkende ANBI hoeft geen successie- of schenkingsrechten te betalen over legaten en schenkingen. Uw schenking komt dus volledig ten goede aan de HKB.

Verzendkosten Baerne

Buiten Baarn, binnen Nederland: € 10 per jaar. Gelieve contributie plus verzendkosten in één bedrag over te maken.

Verkoopadressen Baerne (in Baarn)

Los exemplaar € 3,50.
Oudheidkamer HKB,
Hoofdstraat 1a;
Boekhandel den Boer,
Laanstraat 69.

Ledenadministratie

Dhr. H.J. Kroon
T (035) 54 130 01
E ledenadministratie@historischekringbaerne.nl

Dagelijks bestuur

Dhr. A.F.N. Mascini
Voorzitter
T (035) 54 145 12

Dhr. B. van Essen
Secretaris
E secretaris@historischekringbaerne.nl

Dhr. J. van Eijk
Penningmeester
T (035) 62 269 66
E penningmeester@historischekringbaerne.nl

Algemene bestuursleden

Mw. E.M.M.A. Kuizinga-Claassens
Werkgroep Oudheidkamer
T (035) 54 203 72

Dhr. T.J. Hofstra
Werkgroep Oude Begraafplaats
T (035) 53 115 15

Dhr. J.W.A.A. van der Laan
Werkgroep Archeologie
T (035) 54 116 56

Mw. H.T.M. Beuk
Redactie *Baerne*
M06 27 357 807

vacature
Werkgroep Communicatie

Mw. W. Hordijk-Valk
T (035) 54 114 22

Mw. Th. Kruidenier-Brands
T (035) 54 178 60

AGENDA

- 22-dec Lezing 'Baarnse horeca in historische panden' door Wil Hordijk, aanvang 20.00 u, zaal open 19.30 u, in Het Brandpunt, Oude Utrechtseweg 4a te Baarn
- 6-jan Nieuwjaarsreceptie, aanvang 16.00 u, in de Oudheidkamer, Hoofdstraat 1a te Baarn
- 24-jan Lezing 'Vier eeuwen BN'ers, die woonden in Baarn' door Frits Booy, aanvang 20.00 u,
- 14-feb Foto/film presentatie Baarn Toen en Nu, aanvang 20.00 u in Het Brandpunt
- 21-feb Foto/film presentatie Baarn Toen en Nu, aanvang 20.00 u in Het Brandpunt
- 23-feb Foto/film presentatie Baarn Toen en Nu, aanvang 14.00 u in Het Brandpunt
- 21-mrt Algemene Ledenvergadering, aanvang 20.00 u in Het Brandpunt

Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

BOEKHANDEL DEN BOER

Laanstraat 67-69 - 3743 BC Baarn - Telefoon 035 - 542 68 51
www.denboer.nl

Gespecialiseerd
in literatuur,
kunst- en kinderboeken

**RUGCENTRUM
BAARN**
specialisten in bewegen

**FYSIOTHERAPIE
CHIROPRACTIE
OEFENTHERAPIE
MANUELE THERAPIE
PODOTHERAPIE
HAPTOTHERAPIE**

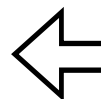

U bent van harte welkom
in ons moderne centrum,
met een vriendelijk en
professioneel team.

Plus-
praktijk

Plataanlaan 5 3741 WE Baarn tel: 5411346 www.rugcentrumbaarn.nl

Dit lid van de Historische
Kring Baerne is op deze
manier uitgenodigd voor
een persoonlijke rondlei-
ding (op afspraak)
bij Rugcentrum Baarn,
inclusief koffie.